

دارالفنون از نگاه روزنامه‌ها

● نازیلا ناظمی

اشاره

از آن‌جا که تأسیس دارالفنون حرکتی نوین در نظام تعلیم و تربیت ایران محسوب می‌شود، دانستن نحوهٔ رودررو شدن مطبوعات با این موضوع حائز اهمیت است زیرا می‌تواند فضای عمومی و خصوصی جامعهٔ آن روز را برای خوانندگان امروز ترسیم نماید هر چند اخبار آنها به دلایل مختلف از کانال‌های متعدد گذشته باشند یا سوگیری خاصی داشته باشند. در نوشتهٔ حاضر انعکاس بعضی از اخبار مربوط به دارالفنون را در سه روزنامهٔ وقایع اتفاقیه، روزنامهٔ دولت علیّهٔ ایران و روزنامهٔ ایران پی می‌گیریم.

سال‌های پایانی دههٔ دوم قرن سیزدهم قمری، هر چند همزمان با تهاجم گستردهٔ نظامی روسیه به قفقاز و شهرهای ایرانی آن سرزمین بود، اما از سویی دیگر مبدایی بود برای تکوین نخستین جرقه‌های نوسازی و ترقی‌خواهی در اندیشهٔ دولتمردان و دیوانسالاران ایران در دارالسلطنهٔ تبریز.

در این دوره، عباس میرزا و میرزاابزرگ فراهانی (قائم‌مقام اول)، با آگاهی فزاینده از رشد و ترقی ممالک فرنگ و اهل «اروپ»، تحت تأثیر شرایط نظامی و ضرورت‌های ناشی از مقابله با هجوم روس‌ها به قفقاز^۱، به این نتیجه رسیدند که مهم‌ترین راه نجات کشور از انحطاط و شالودهٔ ترقی و نوسازی آن، تأسیس قشونی قدرتمند است. از همین رو در کنار برنامه‌ریزی جهت اعزام نخستین دسته از محصلین ایرانی به فرنگستان برای فراگیری علوم جدید، که به «کاروان معرفت» شهرت یافت^۲، تمام همت خویش را در برنامه‌ریزی‌های نوسازی برای ایجاد قشون منظم و تعلیم فنون جدید جنگی و ملزومات آن متمرکز ساختند. با این وجود، تعدد زیرساخت‌های توسعه‌نیافتگی جامعهٔ ایران در آن روز و مرگ نابهنگام میرزاابزرگ، همچنین درگذشت زودهنگام عباس میرزا، طبعاً مانع از آن شد که نخستین جوانه‌های تلاش برای نوسازی کشور به ثمر نشیند.

با فرارسیدن عصر صدارت امیرکبیر، میرزا تقی‌خان که خود از تربیت‌یافتگان مکتب میرزابزرگ بود، در یک جمع‌بندی از تلاش‌های محدود گذشته و با توجه به وضعیت حکومت، شالوده‌نوسازی کشور را، پایه‌گذاری دولتی سامان یافته براساس قانون دانست. پس برآن شد تا برای توسعه اجتماعی و تحول ذهنی جامعه به منظور درک ضرورت‌های نوسازی و ایجاد پشتوانه داخلی جهت تعلیم و گسترش دانش جدید، مدرسه دارالفنون را پایه‌گذاری کند. مدرسه‌ای که به دلیل ماهیت هدف‌ها، گستردگی وظایف و مسئولیت‌ها و تنوع و تعدد رشته‌ها و سطح آموزش آن که بسی فراتر از مفهوم یک مدرسه در عرف جامعه ایران و حتی در قیاس با ماهیت این مفهوم در ممالک اروپایی بود، می‌بایست آن را نخستین دانشگاه ایران و هسته اولیه و زیرساخت اولین دانشگاه کشور، یعنی دانشگاه تهران محسوب داشت.

احتشام السلطنه که خود از پایه‌گذاران اصلی انجمن معارف ایران و از اولین رؤسای برجسته مجلس اول مشروطه است، درباره دارالفنون می‌نویسد:

«مرد بزرگ وطن‌دوستی که مدرسه دارالفنون را بنیان گذارد، در نظر داشت که این مرکز همانطور که از نام آن پیداست، به صورت یک جامع بزرگ و به پایه یکی از دانشگاه‌های اروپا درآید.»^۳

برای صحت این گفتار کافی است تا به ابعاد آموزش‌ها، تنوع رشته‌ها، انواع آموزش نظری و عملی، برنامه‌های اعزام فارغ‌التحصیلان دارالفنون به دانشگاه‌های خارجی برای تکمیل اندوخته‌های خود، تدارک خوابگاه و اعطای کمک هزینه تحصیلی به محصلین دارالفنون نگاه کنیم. امیرکبیر در واقع با تأسیس دارالفنون که در عرف زمانه، عنوان مدرسه را یافت، سیاست ایجاد دانشگاهی دولتی را دنبال می‌کرد تا از طریق این مرکز آموزش عالی بتواند به تحقق اهداف خود نایل گردد.

عبدالله مستوفی در این باب می‌نویسد:

«امیرنظام کاملاً می‌فهمید که تربیت قشون بدون افسران ایرانی ممکن نیست و باید فکری هم برای این کار کرد. گذشته از این، در مأموریت‌های روسیه و سایر نقاط از طرز تعلیم و تربیت عمومی در اروپا اطلاع کامل حاصل کرده بود، بنابراین در تدارک یک دارالفنون (دانشگاه) در تهران بذل مساعی نمود تا در این مرکز تعلیم و تربیت، علوم جدید از قبیل هندسه و فیزیک و شیمی و معدن‌شناسی و طب و جراحی و دواسازی و به خصوص فنون نظام تدریس شود.»^۴

با تبعید و سپس قتل امیرکبیر و دشمنی‌های میرزا آقاخان نوری که در اندیشه و عمل، تمایلی جز سوق دادن کشور به قهقرا نداشت، تصور می‌شد، راه و اندیشه امیر برای همیشه به دست فراموشی سپرده می‌شود، اما حمایت جدی ناصرالدین‌شاه از اندیشه‌های وزیر مقتول خویش و مقاومت اندک نخبگان آن روز باعث شد تا سرانجام پس از اتمام کار ساختمان مدرسه، اولین نهاد آموزش عالی کشور، در سوم صفر ۱۲۶۸ با حضور معلمانی که موسیو

جان داودخان از آستره (اتریش) به همراه آورده بود، فعالیت خود را آغاز کند. این فعالیت نوین آموزشی که در آغاز قرار بود شامل حال تنها سی نفر از فرزندان خوانین و معتبرین شود، چنان مورد استقبال قرار گرفت که کوتاه زمانی بعد از آغاز فعالیت شمار ثبت‌نام‌کنندگان در این مدرسه به یک‌صد نفر رسید. این افراد در ۵ ربیع‌الاول ۱۲۶۸ به سرپرستی میرزا محمدعلی خان به حضور شاه رسیدند. در این دیدار به شاه اعلام شد که این محصلین در دارالفنون به فراگیری فنون و علوم در رشته‌های پیاده نظام، سواره نظام، توپخانه، مهندسی، طبابت و جراحی، دواسازی و علم معدن^۷ اشتغال خواهند داشت. به این ترتیب فعالیت علمی مدرسه دارالفنون و نگرشی نوین و کارآمد در نظام آموزشی ایران آغاز شد.

شاید برای بسیاری از جوانان امروز جای پرسش باشد که ما بر اساس چه مدرک و سندی از دارالفنون به عنوان یک مرکز عالی یاد می‌کنیم. شاید این نظر تنها دیدگاه نویسندگانی باشد که برای اثبات بی‌زاری خود از حکومت قاجار و سیاه‌تر نشان دادن آنچه در خلال این دوران بر مردم ایران گذشت، به دنبال دست‌آویزی باشند و ما نیز تنها تکرارکنندگان و جعل‌کنندگان نوشته‌های آنان. بر این اساس بهتر دیدیم تا سیر وقایع و آنچه را که از آغاز تأسیس دارالفنون بر آن گذشته است از نگاه روزنامه‌ها که منعکس‌کننده تمام وقایع و حوادث آن دوران بودند دنبال کنیم. با تعمق و جستجو در این نشریات به خوبی می‌توانیم با چگونگی کارکرد مدرسه، نوع تدریس، وضعیت اساتید، میزان توجه شاه و درباریان، ابداعات و اکتشافات، تألیفات و از همه مهمتر، با نگرش مردم در سطوح مختلف طبقاتی با این رویداد آموزشی آشنا شویم. قابل ذکر است که ما در اینجا قصد تألیف تاریخ روزشمار از وقایع و رویدادهای مدرسه دارالفنون و حوادث مربوط به آن را نداریم و تنها می‌خواهیم نمونه‌هایی از گزارشات از پیشرفت این نظام آموزشی را ارایه دهیم. بنابراین آنچه در ادامه خواهد آمد تمامی مطالب این روزنامه‌ها درباره دارالفنون نخواهد بود. به این منظور به سراغ سه روزنامه مهم آن زمان رفتیم که به نوبت و یکی پس از دیگری منتشر شدند. نشریاتی که به نوبه خود موجبات آشنایی هرچه بیشتر جامعه ایران را با دنیای غرب و پیشرفت‌های علمی و تغییرات سیاسی و از جمله مفاهیمی مانند مجلس، حزب، حق‌رأی و شورا و مانند آن فراهم آوردند. در اینجا ابتدا به بررسی مطالب روزنامه **وقایع اتفاقیه**^۸ همان روزنامه‌ای که با همت میرزا تقی‌خان پدید آمد و پس از قتل امیر فقط در گوشه‌ای از یکی از صفحات خود چنین نوشت: «میرزا تقی‌خان که سابقاً امیرنظام و شخص اول این دولت بود، در شب شنبه هجدهم ربیع‌الاول در کاشان وفات یافته است.»^۹ می‌پردازیم و سپس اخبار مربوط به دارالفنون را از نگاه روزنامه **دولت علییه ایران** دنبال خواهیم کرد^{۱۰}. آنگاه به انعکاس مطالب مندرج در روزنامه **ایران**^{۱۱} خواهیم پرداخت.

به منظور سهولت تطبیق زمانی، تاریخ وقایع را به سه تاریخ قمری، شمسی و میلادی آورده‌ایم.

۳ صفر ۱۲۶۸ ۷ آذر ۱۲۳۰ ۲۸ نوامبر ۱۸۵۱

.....آغاز کار

چنانچه پیشتر در روزنامه‌ها آمده بود، در ارگ سلطانی عمارت بزرگ و خوبی برای تعلیم و فنون مختلف ساخته شده که آنرا دارالفنون نام گذاشتند با معلمین تازه‌ای که جان داودخان به تازگی از آستریه آورده آنجا تبدیل به مدرسه خواهد شد که برای شروع کار مقرر شد که سی نفر از اطفال خوانین و معتبرین معین شوند که به وسیله آن معلمان تعلیم ببینند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۴۲)

۵ صفر ۱۲۶۸ ۹ آذر ۱۲۳۰ ۳۰ نوامبر ۱۸۵۱

.....گزارش بازدید ناصرالدین شاه از مدرسه دارالفنون

به گزارش روزنامه وقایع اتفاقیه، شاه در این روز همراه با میرزا محمدعلی خان، وزیر دول خارجه و عزیزخان آجودان‌باشی از مدرسه دارالفنون بازدید کرده، مقرر شد که ۶۰ نفر از اطفال قابل خوانین و اعیان و اشراف و نجبای مملکت معین شوند و در آن مدرسه به تحصیل مشغول شوند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۴۳)

۵ ربیع‌الاول ۱۲۶۸ ۸ دی ۱۲۳۰ ۲۹ دسامبر ۱۸۵۱

.....اولین گروه متعلمین دارالفنون به حضور شاه رسیدند

تعداد صد نفر از اولاد و اطفال خوانین و اعیان دولت که برای درس خواندن در دارالفنون ثبت‌نام کرده‌اند، این روز به وسیله میرزا محمدعلی خان به حضور شاه رسیدند. علومی که در آنجا تدریس می‌شود، شامل: مشق نظام پیاده، مشق توپخانه، مشق سواره نظام، مهندسی، طبابت، جراحی، علم دواسازی و علم معدن است که به وسیله معلم‌ها و صاحبان منصبان که از آستریه آمدند تعلیم می‌شود.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۴۸)

۳۰ ربیع‌الاول ۱۲۶۸ ۳ بهمن ۱۲۳۰ ۲۳ ژانویه ۱۸۵۲

.....ناظم و مترجمین دارالفنون معین شدند

مدرسه دارالفنون به کار افتاد و اطفال مشغول تعلیم هستند این روزها مترجمین و ناظم مدرسه معین شد که تفصیل آن در هفته‌های آینده می‌آید.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۵۱)

۱۴ ربیع‌الثانی ۱۲۶۸ ۱۷ بهمن ۱۳۳۰ ۶ فوریه ۱۸۵۲

..... بازدید صدراعظم^{۱۳} از دارالفنون

در این روز صدراعظم از مدرسه دارالفنون بازدید کرد و معلمین مدرسه را مورد تلمظ قرار داده، میرزا فتح‌الله لشکرنویس‌باشی معلمین نظامی را به حضور او آورده و مشق نظام دیدند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۵۳)

۱ جمادی‌الاول ۱۲۶۸ ۳ اسفند ۱۳۳۰ ۲۲ فوریه ۱۸۵۲

..... شاه از قشون و دارالفنون بازدید کرد

در این روز شاه به میان افواج نظام و دارالفنون رفت و صدراعظم نیز همراه او بود. شاه اطفال مدرسه را در تحصیل علوم تشویق کرد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۵۶)

۱ شوال ۱۲۶۸ ۲۸ تیر ۱۳۳۱ ۱۹ ژوئن ۱۸۵۲

..... افواج قاهره و شاگردان دارالفنون به کار خود بازگشتند

روزنامه وقایع اتفاقیه در طی گزارشی می‌نویسد: با پایان یافتن ماه رمضان، افواج قاهره دوباره به مشق مشغول شدند و شاگردان دارالفنون نیز در مدرسه حاضر شده مشغول تحصیل می‌باشند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۷۷)

۲۳ محرم ۱۲۶۹ ۱۵ آبان ۱۳۳۱ ۶ نوامبر ۱۸۵۲

..... بازدید دوباره شاه از قشون و مدرسه دارالفنون

شاه در این روز همراه با صدراعظم به میدان ارگ رفته، از چند فوج احضار شده به تهران بازدید کرد. سپس به مدرسه دارالفنون رفتند. مدرسه را برای عزاداری محرم تزئین کرده بودند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۹۳)

۵ ربیع‌الاول ۱۲۶۹ ۲۶ آذر ۱۳۳۱ ۱۷ دسامبر ۱۸۵۲

..... شرحی راجع به مدرسه دارالفنون و معلمان آن

در گزارشی مختصر در روزنامه وقایع اتفاقیه آمده است: مدرسه دارالفنون که حسب‌الامر شاه در ارگ سلطانی ساخته شد و معلمین نمساوی و غیره در آن مشغول تربیت

اطفال شاهزادگان و امرا و خوانین در هشت رشته علمی هستند، کمال نظم را دارد. چون مدتی است راجع به مدرسه چیزی نوشته نشده و این روزها کار ساختمان مدرسه تمام شده و مشتمل بر ۵۰ حجره منقش خوب می‌باشد، لذا شرحی راجع به مدرسه می‌آید. برای بعضی از شاگردان آن مواجب برقرار شده و سایرین انعام و مستمری ماهانه دارند. در سال سه بار امتحان می‌دهند و در هر امتحان به اندازه پیشرفتشان انعام و نشان می‌گیرند. معلمین این مدرسه از این قرارند: معلم هندسه میرزا ملکم، معلم توپخانه مسیو کرشش و مترجم او میرزا زکی. شاگردان او ۲۶ نفر می‌باشند. معلم پیاده نظام کلونل مطراتسو ایتالیایی است و شاگردان او ۳۰ نفرند. معلم سواره نظام مسیو نمیرو است و مترجم او اندره خیاط نمسه‌ای، شاگردان او ۵ نفرند، اما سیصد سوار برای او تعیین کرده‌اند که آنها را هم تعلیم می‌دهد. معلم فرانسه مسیو ریشار فرانسوی است و به عموم شاگردان زبان می‌آموزد. معلم علم معدن مسیو چرنطای نمسه‌ای است و مترجم او میرزا رضای کاشانی است و شاگردان او ۵ نفرند. معلم علم طب و جراحی مسیو پولاک نمسه‌ای و مترجم او محمدحسین خان قاجار است، بیست نفر شاگرد دارد. معلم علم طبیعی و داروسازی مسیو فستکی و مترجم او میرزا رضاست و شاگردان او ۷ نفرند و خوب ترقی کرده‌اند. معلم مدرس خارجی و عربی شیخ محمد صالح است و ۲۰ نفر شاگرد دارد و پیشنهاد مدرسه نیز هست^{۱۳}.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۹۸)

۱۲ ربیع الاول ۱۲۶۹ ۳ دی ۱۲۳۱ ۲۴ دسامبر ۱۸۵۲

شرحی درباره کیفیت دروس مدرسه دارالفنون و عمل جراحی دکتر پولاک

شاگردان هندسه نزد میرزا ملکم دو درس می‌خوانند، یکی درس عام که همه شاگردان می‌خوانند، یکی درس خاص که به ۱۲ نفر شاگردان با استعداد در هندسه می‌گوید. در علم توپخانه هم جنگ توپ در قلعه‌گیری و جنگ و شناختن انواع توپها و حرکت دادن آنها و علم جغرافیای مهندسی را تمام کرده‌اند. شاگردان علم طب هم بنا به نظر معلمشان از درس خواندن در مدرسه فارغ شده‌اند و باید در مریض‌خانه‌ای که در بیرون دروازه ساخته شده، بروند و عملی درس بخوانند. در هفته گذشته هم حکیم پولاک با استفاده از داروی بیهوشی توانست سنگ بزرگی از مثانه شخصی درآورد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۹۹)

۳ ربیع‌الثانی ۱۲۶۹ ۲۴ دی ۱۲۳۱ ۱۴ ژانویه ۱۸۵۳

لیست شاگردان ممتاز مدرسه دارالفنون

چون شاگردان مدرسه دارالفنون روزبه‌روز بر کوشش و تلاش خود می‌افزایند، لازم آمد که اسامی بعضی از آنها که خوب پیشرفت کرده‌اند در روزنامه نوشته شود تا موجب تشویق دیگران شود. از دوازده نفر شاگرد مخصوص میرزا ملکم معلم هندسه، میرزا مهدی قاینی و میرزا علی‌اکبر بسیار خوبند. میرزا رضی کردستانی و مرتضی‌قلی آقاوند بهاء‌الدین آقا علاوه بر علم پیاده نظام نزد او نیز خوب پیشرفت کرده‌اند. محمدحسن خان پسر کوچک حاجب‌الدوله با وجود کمی سن مورد تحسین معلمین است و در علم پیاده و زبان فرانسه از همه بهتر است. پنج نفر از شاگردان توپخانه که ممتاز هستند محمدحسن خان پسر سپهدار، محمدصادق خان پسر محمدحسن خان قاجار، میرزا فضل‌الله پسر میرزا محمدحسین دامغانی، محمدقاسم میرزا نوه مرحوم محمدعلی میرزا، مصطفی‌قلی خان برادرزاده محمدخان کلانتر، شاگردان طبیعی و داروسازی که خوب پیشرفت کرده‌اند: میرزا کاظم پسر میرزا احمد محلاتی، باقرخان پسر هادی خان شیرازی. شاگردان حکیم پولاک: میرزا سلمانی پسر آقا اسماعیل پیشخدمت، میرزا محمدصادق افشار پسر میرزا آقابرگ تهرانی و میرزا رضا پسر حاجی میرزا مقیم و مهدی‌خان. شاگردان معلم زبان: میرزا داوودخان پسر صدراعظم، جعفرقلی خان پسر رضاقلی خان، حبیب‌الله خان پسر نویدخان.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۰۲)

۱۰ ربیع‌الثانی ۱۲۶۹ ۱ بهمن ۱۲۳۱ ۲۱ ژانویه ۱۸۵۳

شاه و صدراعظم برای دیدن مشق قشون به میدان ارگ رفتند

در این روز شاه و صدراعظم برای دیدن مشق قشون خصوصاً شاگردان توپخانه دارالفنون به میدان ارگ آمدند و آن افواج را تحسین کردند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۰۴)

۱۰ ربیع‌الثانی ۱۲۶۹ ۱ بهمن ۱۲۳۱ ۲۱ ژانویه ۱۸۵۳

تعلیم امرای نظامی نزد معلم فرنگی دارالفنون

چون منظور شاه آن است که رؤسای لشکر از آداب حرب آگاهی کامل داشته باشند، لذا برحسب دستور او میرپنجه‌گان و سرتیپان و آجودان‌باشی و سرهنگان افواج بعد از فراغت از مشق، بیرون دروازه دولت، کلاً در مدرسه دارالفنون حاضر شده به تعلیم عالیجاه کلونل^{۱۴} معلم کل، درس می‌خوانند و تا چهار ساعت در آنجا مشغول این کار هستند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۰۳)

۱۳ ربیع الثانی ۱۲۶۹ ۴ بهمن ۱۲۳۱ ۲۴ ژانویه ۱۸۵۳

..... بازدید ۲/۵ ساعته شاه از مدرسه دارالفنون

از آنجا که خاطر شاه بر انتظام دارالفنون و ترویج علوم است و غالباً به نفس خود متوجه تعلیم و امتحان آنجاست، در این روز شاه با صدراعظم از مدرسه دارالفنون بازدید کردند. ابتدا به اتاقی که صاحب منصبها در آنجا علم جنگ می‌خوانند، رفتند و سپس از دیگر اتاقها بازدید کردند و تا دو ساعت و نیم در مدرسه بودند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۰۴)

۲۴ ربیع الثانی ۱۲۶۹ ۱۵ بهمن ۱۲۳۱ ۴ فوریه ۱۸۵۳

..... گزارش دیگری از بازدید شاه از مدرسه دارالفنون

شاه و صدراعظم در این روز از مدرسه دارالفنون بازدید کردند. آنها ابتدا به اتاق امرای ارتش رفتند که در آنجا کلونل مستراتسو علم نظامی به آنها می‌داد و در حضور شاه از آنان سؤال پرسید و همه خوب جواب گفتند. پس به اتاقهای دیگر رفتند. شاه به مسیو پولاک معلم طب صد اشرفی پنج هزاری انعام داد. شاه به چند شاگرد ممتاز دیگر هم انعام داد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۰۵)

۲۴ ربیع الثانی ۱۲۶۹ ۱۵ بهمن ۱۲۳۱ ۴ فوریه ۱۸۵۳

..... اسامی شاگردان ممتاز دارالفنون

اسامی شاگردانی که در مدرسه دارالفنون خوب ترقی کرده‌اند: شاگردان پیاده نظام: میرزا رضا کردستانی، حسنعلی بیک پسر محمودخان قراجه‌داغی، محمودآقا عسکرخان شقاقی، علی‌خان برادر پسر حاجب‌الدوله، مرتضی‌قلی‌خان پسر محمداسماعیل‌خان، عبدالحسین‌خان پسر حاجب‌الدوله، مرتضی‌قلی‌آقا پسر بهاء‌الدین‌آقا، آقا حسن‌خان پسر محمدرضاخان ساوجبلاغی.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۰۵)

۲۴ ربیع الثانی ۱۲۶۹ ۱۵ بهمن ۱۲۳۱ ۴ فوریه ۱۸۵۳

..... یکی از شاگردان دارالفنون کتابی در معالجه وبا نوشت

میرزا حسین پسر مرحوم میرزا احمد که شاگرد خوب حکیم پولاک معلم طب است، در این هفته به تعلیم معلمش کتابی در معالجه وبا نوشته به حضور شاه برد و بسیار مستحسن افتاده، شاه به او ۱۵ تومان انعام داد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۰۵)

۳ جمادی الاول ۱۲۶۹ ۲۳ بهمن ۱۲۳۱ ۱۲ فوریه ۱۸۵۳

..... شاه همه شاگردان دارالفنون را به حضور پذیرفت

از آنجا که نظر شاه بر انتظام و ترقی مدرسه دارالفنون است، لذا محض تفقد و تلطف خسروانه در این روز همه شاگردان را به حضور احضار و ملتفت مراتب تعلیمات آنها شد و همگی را مورد نوازش قرار داد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۰۷)

۸ جمادی الاول ۱۲۶۹ ۲۸ بهمن ۱۲۳۱ ۱۷ فوریه ۱۸۵۳

..... تکرار دستور شاه راجع به تحصیل علم جنگ توسط صاحب‌منصبان و امرای ارتش

چنانکه در روزنامه‌های هفته گذشته آمد، شاه دستور داده تمامی ایام هفته بجز روزهای تعطیل آجودان‌باشی و میران پنجه و سرهنگان و سرتیپان و کل صاحب‌منصبان هر روز در مدرسه دارالفنون حاضر شده تا دو سه ساعت از روز گذشته نزد کلنل مطراتسو صاحب، به تحصیل علم جنگ مشغول و به تصدیق مشارالیه مهارت خوبی پیدا کنند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۰۷)

۲۵ جمادی الاول ۱۲۶۹ ۱۵ اسفند ۱۲۳۱ ۶ مارس ۱۸۵۳

..... شاه از مدرسه دارالفنون بازدید به عمل می‌آورد

چنانچه در روزنامه‌های گذشته نوشته شده است، کل عساکر قاهره ملتزمین رکاب نصرت انتساب همایون، از توپخانه مبارک و افواج قاهره همه روز در میدان مشق حاضر و بعد از فراغت از مشق در مدرسه دارالفنون تا دو ساعت به تحصیل علم و به جنگ مشغول می‌باشند. در روز یکشنبه ۲۵ ماه جمادی‌الاول اعلیحضرت پادشاهی محض التفات سه ساعت به غروب مانده برای امتحان متعلمین به مدرسه دارالفنون تشریف‌فرما گشتند و عالیجاه قولونل مطراتسو معلم کل در حضور همایون حسب‌الامر الاقدس از متعلمین، تحقیق درس آنها را کرده اغلب آنها به طور اکمل و احسن از عهده و ادای آن برآمدند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۱۱)

۱۶ رجب ۱۲۶۹ ۵ اردیبهشت ۱۲۳۲ ۲۵ آوریل ۱۸۵۳

..... شاه به مدرسه دارالفنون سرکشی کرد

چون شاه همواره به امور مدرسه دارالفنون رسیدگی و سرکشی می‌کرد در این روز به مدرسه مزبور رفت و به درس شاگردان یکان یکان رسیدگی کرد سپس به باغ لاله‌زار رفت و چای و عصرانه را در آنجا صرف کرد و غروب به ارگ بازگشت.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۱۸)

۱۹ رجب ۱۲۶۹ ۸ اردیبهشت ۱۳۳۲ ۲۸ آوریل ۱۸۵۳

..... افواج نظامی همه روز مشق می‌بینند

افواج قاهره نظام به طریق استمرار همه روز در میدان بیرون دروازه دولت مشغول مشق می‌باشند. صاحب‌منصبان نظام کمال دقت و اهتمام در مشق افواج دارند و بعد از فراغت از مشق افواج کل صاحب‌منصبان در مدرسه دارالفنون با سایر متعلمین در نزد معلمین همه روزه مشغول تحصیل قواعد و حرکات نظامی می‌باشند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۱۷)

۱۷ شعبان ۱۲۶۹ ۵ خرداد ۱۳۳۲ ۲۶ می ۱۸۵۳

..... ناخوشی وبا در تهران نسبت به روزهای قبل از شدتش کاسته شده است

در این روزها ناخوشی وبا نسبت به چند روز قبل تخفیفی یافته است، خاصه در محله سنگلج و بعضی مریض‌ها هم معالجه می‌شوند. از جمله مهدی‌خان مازندرانی که یکی از متعلمین مدرسه دارالفنون است، چند نفر از مرد و زن و اطفال را معالجه کرده است از قراری که نوشته‌اند عالیجاه رضاقلی‌خان ناظم دارالفنون هم صحت یافته است.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۲۱)

۱۵ ذیحجه ۱۲۶۹ ۲۸ شهریور ۱۳۳۲ ۱۹ سپتامبر ۱۸۵۳

..... بازدید حکمران تهران از دارالفنون

اردشیرمیرزا حاکم تهران در روز دوشنبه از دارالفنون بازدید کرد و مقرر کرد تا مسیو کرشیش معلم توپخانه که در شمیرانات ساکن بود و از آمدن به شهر اکراه داشت، در یکی از بیوتات نگارستان منزل کند تا بتواند به سرکار خود حاضر شود.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۳۸)

۲۵ ذیحجه ۱۲۶۹ ۷ مهر ۱۳۳۲ ۲۹ سپتامبر ۱۸۵۳

..... گزارش اقدامات دکتر پولاک در درمان مردم ایران

در گزارش روزنامه وقایع اتفاقیه آمده است که: از جمله کارهای خیر در تأسیس مدرسه دارالفنون که فواید آن به همه مردم رسیده، کارهای دکتر پولاک است و این شخص در تعلیم شاگردان تنها به جنبه نظری اکتفا نمی‌کند، بلکه به صورت عملی نیز آنها را آموزش می‌دهد: او بعد از رفع ناخوشی و بازشدن مدرسه تاکنون سه سنگ مئانه عمل کرده و از ماه محرم پارسال تا حال که یک سال است بیست و سه سنگ مئانه بیرون آورده و از همه اینها تنها یک نفر تلف شده است. از این تعداد بیست نفر آنها ذکور و سه نفر آنها از اناث بوده‌اند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۳۹)

۲ محرم ۱۲۷۰ ۱۳ مهر ۱۳۳۲ ۵ اکتبر ۱۸۵۳

..... گزارش دیگری از اقدامات دکتر پولاک در مداوای مردم

در این شماره از روزنامه نیز شرحی دربارهٔ عمل جراحی‌هایی که دکتر پولاک در تهران انجام داده است آمده. این جراحی‌ها عبارتند از بیرون‌آوردن سنگ مثانه، عمل ورم بیضه، درمان برگشتن پلک چشم، قطع لوزتین، درمان زخم و کشیدگی پا و دست. برای تعلیم بهتر طب، این مریض‌ها را به دارالفنون می‌آوردند و دانش‌آموزان عملاً به آنها آموزش می‌دهند.

(روزنامهٔ وقایع اتفاقیه، نمرهٔ ۱۴۰)

۲ محرم ۱۲۷۰ ۱۳ مهر ۱۳۳۲ ۵ اکتبر ۱۸۵۳

..... گزارش اقدامات موسیو کرشیش معلم توپخانه

در شماره‌های پیشین روزنامه آمده بود که این شخص در شمیران منزل کرده و از آمدن به شهر اکراه دارد حال اینکه مشارالیه هفته‌ای سه روز به شهر آمده و در مدرسهٔ دارالفنون به تعلیم شاگردان خود و شاگردان درس هندسه مشغول می‌باشد و به گفتهٔ محمدرضا میرپنجه در آن سه روزی که به تدریس مشغول است مساوی ایام گذشته اوقات خود را صرف تعلیم می‌کند.

(روزنامهٔ وقایع اتفاقیه، نمرهٔ ۱۴۰)

۱۹ ربیع‌الاول ۱۲۷۰ ۲۹ آذر ۱۳۳۲ ۲۰ دسامبر ۱۸۵۳

..... بازدید شاه از دارالفنون

در روز چهارشنبه ۱۹ ربیع‌الاول شاه به مدرسهٔ دارالفنون رفت و چند ساعت در آنجا متوقف بود و به کار معلمین و متعلمین مدرسه رسیدگی کرد و چون اقدامات محمدخان میرپنجه در انتظام امور مدرسه را خوب دید به او یک خلعت اعطا کرد.

(روزنامهٔ وقایع اتفاقیه، نمرهٔ ۱۵۱)

۱۹ ربیع‌الثانی ۱۲۷۰ ۲۹ دی ۱۳۳۲ ۱۹ ژانویه ۱۸۵۴

..... رفتن شاگردان علم توپخانهٔ مدرسهٔ دارالفنون به حضور شاه

در این هفته شاگردان علم توپخانهٔ مدرسهٔ دارالفنون را به حضور شاه بردند و در قواعد و قوانین این فن و علوم مربوط به آن در نزد شاه امتحان گردیدند. همگی خوب از عهده برآمدند و مورد نوازش شاه قرار گرفتند.

(روزنامهٔ وقایع اتفاقیه)

۴ جمادی الاول ۱۲۷۰ ۱۳ بهمن ۱۲۳۲ ۲ فوریه ۱۸۵۴

..... تألیف کتاب تشریح بدن انسان به وسیله دکتر پولاک

بنا به گزارش روزنامه وقایع اتفاقیه، دکتر پولاک معلم علم طب و جراحی دارالفنون کتابی درباره تشریح بدن انسان تألیف کرده و مشغول چاپ آن می‌باشد و امید است تا عید نوروز از چاپخانه بیرون بیاید.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۵۷)

۲۵ جمادی الاول ۱۲۷۰ ۴ اسفند ۱۲۳۲ ۲۳ فوریه ۱۸۵۴

..... اعطای خلعت و منصب به بازماندگان مرحوم محمدرضاخان فراهانی

به خاطر خدمات مرحوم محمدرضاخان فراهانی به اولاد و بازماندگان او به قرار زیر منصب و خلعت مرحمت شد: به اسدالله خان منصب سرهنگی قورخانه و جبه‌خانه و یک طاقه شال کرمانی به محمدحسین خان منصب غلام پیش خدمتی و یک طاقه شال کرمانی به میرزا حسن منصب سررشته‌داری دفتر استیفا و یک طاقه شال کرمانی اعطا شد. همچنین رضاقلی خان در مدرسه دارالفنون به تحصیل علم مهندسی برقرار و یک طاقه شال کرمانی هم به او اعطا شد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۶۰)

۶ شعبان ۱۲۷۰ ۱۴ اردیبهشت ۱۲۳۳ ۴ مه ۱۸۵۴

..... اعلان تألیف و چاپ کتاب تشریح بدن انسان توسط حکیم پولاک

در قسمت اعلانات روزنامه آمده کتاب تشریح بدن انسان نوشته حکیم پولاک معلم علم طب و جراحی که به زبان فارسی نوشته شد چاپ شده و در مدرسه دارالفنون فروخته می‌شود. قیمت هر جلد آن شش هزار دینار است. این اعلان در چند هفته پیاپی در روزنامه چاپ شده است.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۷۰)

۱۰ شوال ۱۲۷۰ ۱۵ تیر ۱۲۳۳ ۶ ژوئیه ۱۸۵۴

..... یکی از سرتیپان ایرانی کتابی در قواعد نظام نوشت

علی خان سرتیپ قراگوزلو کتابی در علم نظام و اسلوب جنگ و قواعد مشق تألیف کرده که به تأیید کلنل معلم مدرسه دارالفنون رسید و توسط صدراعظم به حضور شاه برده شد و بسیار مطبوع خاطر شاه افتاد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۷۹)

۲۴ ذیحجه ۱۲۷۰ ۲۶ شهریور ۱۲۳۳ ۱۷ سپتامبر ۱۸۵۴

..... به دستور شاه قشون توپخانه به مشق پرداختند

در این روز بر حسب حکم شاه بیست عراده توپ و صاحب‌منصبان توپخانه و شاگردان توپخانه دارالفنون در صحرای نزدیک داوودیه جمع شده و در آنجا به تیراندازی پرداختند. (روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۹۰)

۱۹ محرم ۱۲۷۱ ۲۰ مهر ۱۲۳۳ ۱۲ اکتبر ۱۸۵۴

..... گزارش دیگری از جراحی‌ها و معالجات حکیم پولاک

از جمله جراحی‌های حکیم پولاک این است که: شخصی از اهالی توپخانه ساطور قصابی بر دست و پایش خورده بود مدتی معالجه کرده حتی داغ نموده بود اثر نداشت تا به خواهش میرپنجه توپخانه حکیم پولاک او را جراحی کرد. شریان مخزر را سه انگشت مضموم لخت و پیه منکشف کرده شد نمود و مریض شفا یافت.^{۱۵} همچنین دختری جذام گرفته بود او را به دارالفنون آوردند و حکیم پولاک او را معالجه کرد. (روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۹۳)

۱ صفر ۱۲۷۱ ۲ آبان ۱۲۳۳ ۲۴ اکتبر ۱۸۵۴

..... شاه به میدان ارگ و دارالفنون رفت

شاه در این روز به میدان ارگ رفت و سان تفنگچی لاریجان را دید. او سپس به دارالفنون رفت و از آنجا بازدید به عمل آورد. (روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۹۵)

۲۴ صفر ۱۲۷۱ ۲۵ آبان ۱۲۳۳ ۱۶ نوامبر ۱۸۵۴

..... صدراعظم برای امتحان شاگردان دارالفنون به آنجا می‌رود

صدراعظم چند روز است که هر روز از صبح تا عصر به دارالفنون می‌رود و شاگردان را نفر به نفر امتحان می‌کند، اما این امتحان هنوز تمام نشده و تفصیل آن در روزنامه‌های آینده خواهد آمد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۱۹۸)

۴ ربیع‌الاول ۱۲۷۱ ۴ آذر ۱۲۳۳ ۲۵ نوامبر ۱۸۵۴

..... اعطای خلعت و نشان از سوی شاه به شاگردان و معلمان

چندی پیش که از شاگردان دارالفنون امتحان به عمل آمد مقرر شد که معلمین

آنجا نیز تعهد بدهند که در چه مدت شاگردان خود را فارغ التحصیل می‌کنند. همه این مسایل در کتابچه‌ای مشخص شد. شاه در این روز از مدرسه بازدید کرد و در حضور او از شاگردان سئوالاتی کرده شد و هر کدام درست می‌گفتند همانجا به آنها انعام و اضافه مواجه می‌شد. سپس شاه به معلمین مدرسه نیز به قرار زیر انعام یا خلعت داد: رضاقلی خان ناظم مدرسه، یک ثوب کلیجه. محمدخان میرپنجه، یک ثوب کلیجه. مسیو بهلر، معلم شاگردان مهندسی، یک طاقه شال ترمه. غراف قراچای، معلم علم اتماژوری، شال ترمه. مسیو کرشیش، معلم علم توپخانه، یک طاقه شال و اشرفی پنج هزاری. میرزا زکی، یاور خارج توپخانه و مترجم علم توپخانه، اشرفی پنج هزاری. کلونل معلم علم اتماژوری، شال ترمه. انتون سلطان، یاور توپخانه و مترجم کلونل، اشرفی پنج هزاری. مسیو نمیرای، معلم سواره نظام، شال ترمه. مسیو پولاک، معلم طب و جراحی، شال ترمه و اشرفی پنج هزار. مسیو فکتی، معلم علم داروسازی، شال ترمه. میرزا رضا مترجم دواساز، اشرفی پنج هزار. میرزا ملکم، معلم درس زبان فرانسه، نشان دوم سرهنگی و اشرفی پنج هزار. میرزا محرم، خلیفه شاگردان درس زبان فرانسه، اشرفی پنج هزار. میرزا آقای مترجم، اشرفی پنج هزار. میرزا یوسف مباشر دارالفنون، شال ترمه و قبای زری.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۲۰۰)

۲۷ جمادی الاول ۱۲۷۱ ۲۶ بهمن ۱۲۳۳ ۱۵ فوریه ۱۸۵۵

چند نفر از شاگردان توپخانه دارالفنون در حضور شاه امتحان دادند

به گزارش وقایع اتفاقیه، چند نفر از شاگردان توپخانه دارالفنون که هنوز امتحان نداده بودند، به خواهش مسیو کرشیش برای امتحان آنها هشت عراده توپ به بیرون دروازه برده، در روز امتحان آنها شاه و صدراعظم هم آمدند و جلوی آنها از شاگردان امتحان به عمل آمد و به شلیک توپ پرداختند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۲۱۱)

۱۹ جمادی الثانی ۱۲۷۱ ۱۸ اسفند ۱۲۳۳ ۹ مارس ۱۸۵۵

شاه به باغ لاله‌زار و مدرسه دارالفنون رفت

در روز چهاردهم شاه برای تفریح به باغ لاله‌زار رفت و در روز هیجدهم هم به مدرسه دارالفنون سرکشی کرد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۲۱۴)

۳۰ شعبان ۱۲۷۱ ۲۸ اردیبهشت ۱۳۳۴ ۱۸ می ۱۸۵۵

.....قوانین مربوط به ماه رمضان

چون ماه رمضان نزدیک است قوانینی برای رفاه حال مأموران و سایر اشخاص گذاشته شده است. ... همهٔ معلمین و شاگردان دارالفنون از آمدن به سر کلاس معاف می‌باشند. (روزنامهٔ وقایع اتفاقیه، نمرهٔ ۲۲۴)

۱۴ ربیع‌الاول ۱۲۷۲ ۳ آذر ۱۳۳۴ ۲۴ نوامبر ۱۸۵۵

.....شاه از مدرسهٔ دارالفنون بازدید کرد

در این روز شاه از مدرسهٔ دارالفنون بازدید کرد و به هر یک از اطلاق‌های معلمین رفت و از درس‌های شاگردان سئوالاتی نمود و چون مقرر شده بود برای توپخانه شاگرد جدید گرفته شود، رضاقلی خان ناظم مدرسه چند نفر از شاگردانی را که مشخص کرده بود به حضور شاه آورد. همچنین شاه به میرزا فضل‌الله که یکی از شاگردان اول مدرسه است و اکنون شاگردان تازه را تعلیم می‌داده انعام داد. (روزنامهٔ وقایع اتفاقیه، نمرهٔ ۲۵۲)

۲۹ جمادی‌الاول ۱۲۷۲ ۱۷ بهمن ۱۳۳۴ ۶ فوریه ۱۸۵۶

.....محمدخان میرپنجه به منصب امیرتومانی، جنرال آجودانی و انتظام مدرسهٔ دارالفنون سرفراز شد

محمدخان میرپنجه به دلیل خدمات به دولت، خاصه در انتظام امور مدرسهٔ دارالفنون و اهتمام در تربیت متعلمین، به دستور شاه به سمت امیرتومانی، جنرال آجودانی خاصهٔ شاه و انتظام امور مدرسهٔ دارالفنون مفتخر گردید. (روزنامهٔ وقایع اتفاقیه، نمرهٔ ۲۶۲)

۲۰ رجب ۱۲۷۲ ۷ فروردین ۱۳۳۵ ۲۷ مارس ۱۸۵۶

.....شاه در بازدید از مدرسهٔ دارالفنون به معلمین و متعلقین این مدرسه خلعت، نشان، انعامات و اضافهٔ مواجب اهدا کرد

به خاطر رسیدگی به امور مدرسهٔ دارالفنون توسط امیرالامرا، سردار کل عساکر، شاه یک قطعه نشان طلا که از مخصوصات مدرسه است به وی اهدا کرد. به خاطر اهتمام محمدخان امیرتومان در انتظام مدرسهٔ دارالفنون، شاه یک قطعه طلا که از مخصوصات مدرسه است به وی اهدا کرد. به خاطر محاسن خدمات رضاقلی خان ناظم دارالفنون، شاه یک ثوب جبهٔ کرمانی به وی اهدا کرد.

میرزا یوسف مستوفی دارالفنون به موجب فرمان شاه به منصب لشکرنویسی دیوان عالی سرافراز و یک ثوب جبهه کرمانی به او اهدا شد. به خاطر سعی و اهتمام موسیر بوهلر معلم علم هندسه مدرسه دارالفنون، شاه یک طاقه شال ترمه به وی اهدا کرد. وی زمان تکمیل شاگردان خود را مدت چهار سال معین کرده بود. همچنین وی تعهد داده است آنچه از علم هندسه و حساب و علم مثلثات و غیره را به شاگردان خود تدریس کرده و تا آخر سال خواهد کرد ترجمه نموده و به باسمه‌خانه داده است و مشغول باسمه‌کردن آن هستند. اسامی شاگردان او با تعیین مراتب و تشخیص نشان و اضافه مواجب و انعام بدین تفصیل است: عبدالرسول خان صاحب نشان مس، به علت ترقی در امتحان مستحق نشان مطلا شد و ۵۰ تومان بر ۲۰۰ تومان مواجب سابق او افزوده شد. جعفرقلی خان ولد رضاقلی خان، ناظم دارالفنون صاحب نشان مس، به علت ترقی در امتحان مستحق نشان مطلا شده و ۲۰ تومان انعام به وی داده شد. میرزا مهدی قائینی به علت عدم ترقی در امتحان مستحق التفاتی نشده و به همان صد تومان مواجب و نشان نقره باقی است. (روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۲۶۵)

۲۷ رجب ۱۲۷۲ ۱۴ فروردین ۱۲۳۵ ۳ آوریل ۱۸۶۵

اعطای نشان و ترمه به موسیو کرشیش و مطراتسو

موسیو کرشیش معلم توپخانه مدرسه دارالفنون که شاگردان خود را خوب تربیت نموده و از عهده تعهدات خود برآمده است، لذا شاه یک قطعه نشان سرهنگی از مرتبه دوم و یک طاقه شال ترمه به او اهدا کرد. تعهدات او به شرح ذیل بود: نه نفر از شاگردان اول خود را تا یک سال در علم و عمل توپخانه و علوم وابسته به توپخانه ماهر و کامل کند که موفق شد. کتب علم توپخانه را بنویسد که این کار را هم انجام داد. کلنل مطراتسو معلم کل پیاده نظام مدرسه دارالفنون نیز که در خدمات خود کوتاهی ننموده، لذا از جانب شاه یک طاقه شال ترمه به وی اهدا شد. وی تعهداتی که در سال قبل کرده در علم پیاده نظام، تمام را آموخته است، سوای تحصن فوری و علم استراتژیک، که متعهد شده است تا دو ماه دیگر تمام تعلیم نماید. شاگردان اول وی در مشق پیاده نظام و علم جنگ قابل و ماهر شده‌اند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۲۷۰)

۴ شعبان ۱۲۷۲ ۲۱ فروردین ۱۲۳۵ ۱۰ آوریل ۱۸۵۶

اعطای شال ترمه از سوی شاه به موسیو نمیرو و موسیو فکتی

به علت اهتمام موسیو نمیرو معلم سواره نظام در مدرسه دارالفنون در تعلیم شاگردانش و سواره نظام، شاه یک طاقه شال ترمه به وی اهدا کرد. وی از عهده

تعهدات در آموختن سواره نظام قابل و ماهر برآمده است. همچنین کتاب علم سواره نظام را هم مشغول ترجمه است که در باسمه‌خانه چاپ شود. همچنین به علت ترقی شاگردان موسیو فکتی، معلم علم طبیعی و دواسازی دارالفنون مطابق تعهدات سال گذشته، شاه به وی نیز یک طاقه شال ترمه اهدا نمود.
(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۲۷۱)

۱۱ شعبان ۱۲۷۲ ۲۸ فروردین ۱۲۳۵ ۱۷ آوریل ۱۸۵۶

..... شاه به موسیو ریشار معلم زبان فرانسه مدرسه دارالفنون یک طاقه شال ترمه اهدا کرد

شاه به موسیو ریشار معلم زبان فرانسه مدرسه دارالفنون که در تعلیم شاگردان خود اهتمام نموده بود یک طاقه شال ترمه اهدا کرد. همچنین موسیو ریشار تعهد نموده است که ۲۵ نفر از شاگردان مدرسه را به مدت یک سال در تکلم و ترجمه و نوشتن کتاب و مراسلات به زبان فرانسه ماهر نماید.
(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۲۷۲)

۲۵ شعبان ۱۲۷۲ ۱۱ اردیبهشت ۱۲۳۵ ۱ می ۱۸۵۶

..... دستور شاه به رضاقلی خان، ناظم دارالفنون برای تألیف تاریخ صفویه، افشاریه، و قاجاریه در سه جلد

چون تاریخ روضه‌الصفاء در نزد شاه خوانده می‌شود و شاه علاقه زیادی به این کتاب دارد، به همین جهت به رضاقلی خان ناظم دارالفنون، مؤلف روضه‌الصفاء، دستور داد که تاریخ صفویه، افشاریه، و قاجاریه را تا تاریخ ۱۲۷۲ هجری در سه جلد نوشته به هفت جلد سابق روضه‌الصفاء الحاق نماید. رضاقلی خان نیز به مدت ۳ سال این سه جلد را در تواریخ فوق‌الذکر نوشته است و این تاریخ به روضه‌الصفای ناصری افزوده شده است.
(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۲۷۴)

۲۸ ذی‌قعدة ۱۲۷۲ ۹ مرداد ۱۲۳۵ ۳۱ ژوئیه ۱۸۵۶

..... دستورالعمل موسیو شیمی، طبیب مدرسه دارالفنون به جهت ناخوشی وبا در دارالخلافه تهران

مسیو شیمی، طبیب مدرسه دارالفنون می‌گوید: این مرض عمومی نمی‌باشد و بیشتر به واسطه افراط در اغذیه یافت می‌شود. وی سپس مصرف روغن کرچک و نمک طعام را در جهت درمان و تسکین بیماری وبا توصیه می‌نماید.
(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۲۸۷)

۲ شعبان ۱۲۷۳ ۸ فروردین ۱۳۳۶ ۲۸ مارس ۱۸۵۷

..... شاه به بازدید مدرسه دارالفنون رفت

شاه در این روز به مدرسه دارالفنون رفت و به اطلاق هر یک از معلمین رفته به درس شاگردان مدرسه رسیدگی نمود.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۳۲۲)

۲۶ رمضان ۳۰ اردیبهشت ۱۳۳۶ ۲۰ می ۱۸۵۷

..... تألیفات ناظم دارالفنون

رضاعلی خان، ناظم مدرسه دارالفنون جهت نگارش تذکره مجمع الفصحا از شعرای کل ممالک محروسه تقاضای شعر و بیوگرافی شان را نمود. رضاعلی خان، ناظم مدرسه دارالفنون پس از نگارش تاریخ روضه الصفای ناصری درصدد نگارش تذکره مجمع الفصحا، مشتمل بر اشعار شعرای عجم از اول اسلام تا سال هزار و دویست و هفتاد و سه می باشد که در نوع خود بی نظیر است. لذا ایشان از همه شعرای ممالک محروسه تقاضا دارد که زبده اشعار و منتخب افکار خود را جهت درج در این کتاب به نزد وی بفرستند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۳۲۹)

۲۱ جمادی الاول ۱۲۷۴ ۱۷ دی ۱۳۳۶ ۷ ژانویه ۱۸۵۸

..... انتصابات شاه

فرماندهی فوج امیریه و اهدای یک ثوب جبه ترمه کرمانی به حاجی یوسف خان سرتیپ، که از چاکران قدیمی دربار بود، به علت صداقت و خدمتگزاری او. فرماندهی فوج خلخال و اهدای یک طاقه شال ترمه کرمانی به شیخ علی خان ماکوئی، سرهنگ خارج از فوج، به علت قابلیت شایستگی وی. منصب سرهنگی فوج تنکابن و یک طاقه شال کرمانی اعلی به ولی خان پسر حبیب الله خان، سرتیپ تنکابن به علت شایستگی وی. منصب استیفای دیوان اعلی و اهدای یک ثوب جبه ترمه به میرزا علی پسر میرزا ابوالقاسم قائم مقام به ملاحظه حقوق خدمات مرحوم میرزا بزرگ قائم مقام که جد اوست و استعداد خود وی. یک ثوب خرقه ترمه اعلی بطانه خز^{۱۶} به میرزا محمد قوام الدوله وزیر خراسان به علت اهتمام وی در انتظام امور مملکتی و انجام خدمات دولتی و رسانیدن مسیو رسات عساکر مأمور مرو و سرخس و همچنین پیشکشی یک قطعه فیروزه به نزد شاه. اختیار کل مدرسه دارالفنون و اهدای یک ثوب کلبه ترمه از ملبوس خود به نواب اعتضادالسلطنه به علت جهد و سعی وی در کسب علوم و بهره مندی از تمامی علوم بویژه هندسه.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۳۶۲)

۲ شعبان ۱۲۷۴ ۲۷ اسفند ۱۳۳۶ ۱۸ مارس ۱۸۵۸

..... شاه دستور به ایجاد راه سیم موسوم به تلگراف داد

به گزارش روزنامه وقایع اتفاقیه، شاه به شاهزاده علی‌قلی میرزای اعتضادالسلطنه دستور داده است تا توسط موسیو کرشیش نمسای معلم کل توپخانه شاهی، راه سیم موسوم به تلگراف ایجاد شود. این کار به طور آزمایشی در مدرسه دارالفنون با موفقیت خاتمه یافت. صدراعظم نیز در دیدار پنجشنبه ۲۴ رجب از دارالفنون دستور به کشیده شدن تلگراف از عمارات خاصه سلطانی تا باغ لاله‌زار داد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۳۷۲)

۷ صفر ۱۲۷۵ ۲۵ شهریور ۱۳۳۷ ۱۶ سپتامبر ۱۸۵۸

..... اعتضادالسلطنه به چهار نفر از شاگردان دارالفنون مأموریت داد تا ارتفاع کوه دماوند را محاسبه کنند

شاهزاده اعتضادالسلطنه به چهار نفر از شاگردان مدرسه دارالفنون که در نزد مسیو کرشیش، هندسه و مساحت خوانده بودند مأموریت داد، ارتفاع قصر سلطنتی نیاوران و سطح تهران و سپس ارتفاع کوه دماوند و بعضی جای‌های دیگر را مشخص کنند. آنان این مأموریت را انجام داده و گزارششان هفته آینده خواهد آمد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۳۹۸)

۱۴ صفر ۱۲۷۵ ۱ مهر ۱۳۳۷ ۲۳ سپتامبر ۱۸۵۸

..... روزنامه^{۱۷} شاگردان علم هندسه مدرسه دارالفنون که به تشخیص ارتفاع کوه دماوند رفته بودند

این شاگردان که محمدصادق خان قاجار، سرهنگ توپخانه و مصطفی‌قلی خان، یاور توپخانه و میرزا فتح‌الله پسر نصیرالملک و عسکرخان برادر صاحب‌جمع بودند، برای تعیین ارتفاع نقاطی در شمال تهران در ۱۸ محرم از تهران به راه افتادند و ارتفاعاتی را با درجه ترمومتر که معروف به درجه سرما گرماست گرفتند. نتایج کار آنها به شرح زیر است: ارتفاع تهران از سطح دریا ۱۱۲۰ ذرع. ارتفاع قصر نیاوران از تهران ۴۶۰ ذرع. ارتفاع نیاوران از دریا ۱۵۸۰ ذرع. ارتفاع قصبه دماوند از دریا ۹۳۴ ذرع. ارتفاع آب‌گرم از تهران ۸۷۷ ذرع. ارتفاع اول برف از تهران ۳۸۰۱. آب در قلعه دماوند در ۷۹ درجه سانتی‌گراد به جوش می‌آید.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۳۹۹)

۱۹ ربیع الاول ۱۲۷۶ ۶ مهر ۱۳۳۸ ۲۸ سپتامبر ۱۸۵۹

..... رضاقلی خان به نیابت وزارت علوم و ریاست دارالفنون رسید

رضاقلی خان که به دستور شاه در مدرسه دارالفنون بود و در عمل تلگراف هم بسیار کمک کرد به نیابت وزارت علوم و ریاست مدرسه دارالفنون رسید و یک ثوب جبه کرمانی نیز به او داده شد.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۴۴۶)

۱۹ جمادی الاول ۱۲۷۶ ۲۳ آذر ۱۳۳۸ ۱۴ دسامبر ۱۸۵۹

..... گزارشی از تأسیس مدرسه دارالفنون و دستورات تازه شاه

چون هدف شاه همیشه ترقی و پیشرفت ایران و فراهم آمدن اسباب پیشرفت علوم مفیده و صنایع بدیعه‌ای است که در سال‌های سابق در ایران بوده و به خاطر عدم توجه ملوک و سلاطین رفته‌رفته منسوخ شده و از میان رفته، لذا شاه مقرر داشت مدرسه دارالفنون تأسیس شود و معلمین خارجی این علوم را به فرزندان ایران بیاموزند. بدین خاطر علمی مثل حساب، هندسه، اثقال، طب، فیزیک، تلگراف و علوم نظامی در این مدرسه به شاگردان تدریس می‌شود. شاه برای تدوین طب متداول ایرانی میرزا احمد حکیم‌باشی کاشانی را به مدرسه فرستاد. همچنین برای آموزش خط و ربط فارسی و عربی و احکام شرع و امامت نماز آن مدرسه، آقا شیخ محمدصالح را در مدرسه گمارد. چون شاگردان دارالفنون و مدرسه تبریز به علاوه شاگردانی که به پاریس فرستاده شده‌اند برای خدمت دولت کفایت می‌کند، موجب جدید به شاگردان جدید داده نمی‌شود مگر اطفال اکابر و اعیان که موجب موروث در حق او از سابق برقرار بوده. هر کسی نیز خواسته باشد فرزندش در دارالفنون درس بخواند لباس و نهار او داده می‌شود و بعد از آنکه فارغ‌التحصیل شدند هر یک فراخور علمشان به منصبی گمارده خواهند شد و دستور شاه به این قرار است که اگر شاگردان در تهران باشند پیش اعتضادالسلطنه، وزیر علوم رفته و او آنها را به رضاقلی خان، رئیس دارالفنون سپرده تا به تعلیم مشغول شوند و اگر در تبریز باشند، پیش عزیزخان سردار کل رفته و او آنها را به محمدصادق خان، رئیس مدرسه تبریز و نایب دوم وزیر علوم سپرده تا مشغول شوند. در سایر بلاد نیز بعد از آنکه عدد متعلمین به ده رسید حاکم آن ولایت به وزیر علوم گزارش کند تا به دستور شاه معلمی برای آنها فرستاده شود و هر سال در اواسط حوت از آنها امتحان به عمل آمده و نشان‌های مربوط به آنها داده شود که اول نشان مس، دوم نشان نقره، سوم نشان مطلا و زمانی که فارغ‌التحصیل شدند و از وزیر علوم تصدیق گرفتند و منصبی به آنها داده شد، نشان طلا به آنها داده می‌شود. چنان گمان نرود که همه این محصلین باید ۵ سال یا بیشتر تحصیل کنند، بلکه اگر استعداد داشته باشند در یک سال یا دو سال فارغ‌التحصیل می‌شوند.

(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۴۵۶)

۲۷ رمضان ۱۲۷۶ ۲۹ فروردین ۱۲۳۹ ۱۸ آوریل ۱۸۶۰

حل مسایل لابنحل خلاصه شیخ بهایی توسط عبدالغفار میرزا

در روزنامه‌های قبل راجع به ارزش مدرسه دارالفنون آمده بود که شاگردان آن مدرسه می‌توانند در علم حساب بهتر از خلاصه شیخ بهایی بنویسند. جهت رفع شبهه که اغراق نبود، یکی از متعلمین آن مدرسه به نام میرزا عبدالغفار در رساله‌ای هر یک از مسایل لابنحل آخر خلاصه شیخ بهایی را جواب نوشته و به هر یک از اهل فن یکی داده است و مابقی در کتابخانه مدرسه موجود است. هر یک از حکام ولایات برای اهل فضل ولایت خود می‌تواند بدون پرداخت وجهی آن را بخرد.
(روزنامه وقایع اتفاقیه، نمره ۴۶۴)

۲۱ جمادی الثانی ۱۲۷۷ ۱۴ دی ۱۲۳۹ ۴ ژانویه ۱۸۶۱

تشکیل اجلاس مشورتی اطبای دارالفنون جهت گفت‌وگو در زمینه چگونگی دفع امراض مختلفه به دستور شاه

به گزارش روزنامه دولت علیّه ایران، در این ایام به منظور حفظ سلامت عمومی، ناصرالدین‌شاه مقرر کرد که هر هفته یک روز اطبای خاصه دارالفنون اجلاس نموده و در امورات متعلقه به آنان مشورت و گفتگو نمایند و به تدبیرات کافیه دفع امراض مختلفه بکنند.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۴۸۱)

۱۲ رجب ۱۲۷۷ ۴ بهمن ۱۲۳۹ ۲۴ ژانویه ۱۸۶۱

انتخاب شاهزاده ملک ایرج‌میرزا به ریاست مشورتخانه طبی توسط شاه

به گزارش روزنامه دولت علیّه ایران، شاهزاده ملک ایرج‌میرزا از سوی شاه به ریاست مشورتخانه طبی که تازه در مدرسه دارالفنون ایجاد شده بود برگزیده شد و یک ثوب جبه ترمه به رسم خلعت دریافت کرد.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۴۸۲)

۸ شعبان ۱۲۷۸ ۱۹ بهمن ۱۲۴۰ ۸ فوریه ۱۸۶۲

بازدید شاه از دارالفنون

روز شنبه هشتم شهر شعبان المعظم سرکار اعلیحضرت ظل‌الله شاهنشاه ولی‌نعمت کل ممالک محروسه خلد ملکه و سلطانه تشریف‌فرمای مدرسه مبارکه دارالفنون

شد و جمیع حجرات شاگردان را به پرتو قدم میمنت لزوم همایون مشرف و منور فرمودند. و از آنجا به تماشای صحافخانه مبارکه تشریف فرما شد، شاگردان مدرسه و صحافباشی را تحسین و نوازش فرمودند و کمال التفات و مرحمت درباره وزیر علوم که این کارهای عمده از طرز مراقبت و اهتمامات ایشان به ظهور می‌رسد فرمودند. (روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۵۱۵)

۲۲ ربیع‌الاول ۱۲۷۹ ۲۶ شهریور ۱۲۴۱ ۱۷ سپتامبر ۱۸۶۲

مراجعت تحصیل کردگان مدرسه دارالفنون از پاریس

شاگردان مدرسه دارالفنون که برای دوره تکمیلی به پاریس اعزام شده بودند بعد از اتمام تحصیلات مراجعت کردند و همراه با اخذ مدرک در علوم و رشته‌های مختلف وارد ایران شده، خود مشغول تعلیم و تدریس شدند.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۵۲۹)

۲۷ شوال ۱۲۷۹ ۲۸ فروردین ۱۲۴۲ ۱۷ آوریل ۱۸۶۳

ممنوعیت طبابت شاگردان پزشکی دارالفنون قبل از اتمام تحصیلات

به گزارش روزنامه دولت علیّه ایران، شاگردان رشته پزشکی دارالفنون به جهت اینکه هم دروس رشته پزشکی فرنگی که معمولاً استادان خارجی دارند و تحت نظر آنان آموزش می‌بینند و هم طب ایرانی را می‌آموزند، در اواسط تحصیل خود به جهت اقبال مردم دست به طبابت می‌زدند. لذا اعتضادالسلطنه برای سروسامان دادن به این قضیه طبابت کلیه دانشجویان را ممنوع و منوط به اتمام دروس کرد. در پایان نیز امتحانی از آنان گرفته و افراد مستعد را اجازه طبابت می‌دهد.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۵۴۱)

۱۷ ذیحجه ۱۲۷۹ ۱۵ خرداد ۱۲۴۲ ۵ ژوئن ۱۸۶۳

واگذاری مالیات ولایات ملایر و تویسرکان به شاهزاده اعتضادالسلطنه وزیر

علوم و مسئول مدرسه دارالفنون برای تأمین مخارج آن مدرسه

به گزارش روزنامه دولت علیّه ایران، مدرسه دارالفنون که زیر نظر وزیر علوم یعنی اعتضادالسلطنه اداره می‌شود، هر ساله دولت مبلغی را به عنوان مخارج به آن مدرسه اختصاص می‌دهد. نظر به اهمیت اداره این مدرسه برای تأمین بیشتر مخارج آن، مالیات ولایات ملایر و تویسرکان را نیز به این امر اختصاص داده‌اند، لذا وزیر علوم مأمور وصول این مالیات‌ها شده تا آنها را در مخارج مدرسه هزینه کنند و اضافه آن را به دربار مسترد دارد.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۵۴۴)

۱۵ ربیع‌الثانی ۱۲۸۰ ۷ مهر ۱۲۴۲ ۲۹ سپتامبر ۱۸۶۳

بازدید شاه از دارالفنون

به گزارش روزنامه دولت علیّه ایران، چون خاطر خطیر همایون شاهنشاهی پیوسته به ترقی دولت و ملت مصروف است گاهگاهی به سرکشی مدرسه مبارکه دارالفنون تشریف فرما شده، از جمله در روز چهارشنبه پانزدهم ربیع‌الثانی تشریف‌فرمای مدرسه گردیدند و از کارخانجاتی که در جنب مدرسه واقع است از تجارتي و علاقه‌بندی و صحافی و دواسازی هر یک را تماشا فرموده و به جهت تشویق استادان کارخانجات و منظم‌بودن علم و عمل و ترقی متعلمین مدرسه و سایر امور متعلقه به آن بالمشافه‌العیله فرمایشات مرحمت آیات در حق شاهزاده اعتضادالسلطنه وزیر علوم فرمودند و بعد از غور کامل در نظم امور و اظهار مراجع خسروانه در حق کارکنان مدرسه و کارخانجات به مقر تخته‌گاه مراجعت فرمودند.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۵۴۹)

۲۹ شعبان ۱۲۸۲ ۲۷ دی ۱۲۴۴ ۱۷ ژانویه ۱۸۶۶

امتحان، تشویق و تنبیه شاگردان دارالفنون در حضور شاه

جهت اطلاع شاه از کیفیت و چگونگی پیشرفت شاگردان دارالفنون، در این روز شاه به همراه سپهسالار و تعدادی از شاهزادگان در مدرسه حضور یافته و سپس در حضور آنان از شاگردان در دروس مختلف امتحان به عمل آمد. به دستور شاه به هر کدام از قبول‌شدگان و معلمین آنان هدایایی اعطا شد و همچنین معلمینی هم که شاگردانشان نتوانستند از عهده امتحان برآیند، تنبیه شدند.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۵۸۲)

۳۰ ذیقعد ۱۲۸۲ ۲۷ فروردین ۱۲۴۵ ۱۶ آوریل ۱۸۶۶

تهیه تقویم توسط میرزا محمود منجم دارالفنون

میرزا محمود^{۱۸} که از شاگردان ممتاز دارالفنون بود و چندی نیز برای تکمیل علم به فرانسه سفر کرده بود، توانست در سال گذشته تقویمی از روی حرکات و ادوار کرات سبعة و سیارات جدید که حکمای پاریس کشف کرده‌اند، استخراج کند و به هر یک از صاحبان روزنامه نسخه‌ای مجاناً داده است.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۵۹۳)

۲۹ شعبان ۱۲۸۴ ۵ دی ۱۳۴۶ ۲۶ دسامبر ۱۸۶۷

..... بازدید شاه از دارالفنون

محض تشویق و ترغیب شاگردان مدرسه دارالفنون در تحصیل علوم و تکمیل فنون، اعلیحضرت روز یکشنبه هجدهم تشریف‌فرمای این مدرسه شدند. سربازان مهندس در کمال آراستگی در جلو خان مدرسه صف بسته، پس از بازدید سربازان و ملاحظه مسجد جدید که در جنب مدرسه به جهت نمازگزاران شاگردان و غیره بنا شده، وارد مدرسه گردیدند. سپس به حجرات هر یک از شاگردان که به تحصیل علوم مختلف از قرار تفصیل مشغول بودند تشریف برده و در حجرات هر یک قدری مکث فرمودند. معلمین هر فنی از شاگردان خود مسایلی چند پرسیده، در کمال خوبی از عهده جواب برآمدند و هنرهای خود را هر یک از قبیل درس عربی و فارسی و خطاطی و زبان انگلیسی و فرانسه و هندسه و نقشه‌کشی و طب و شیمی و پیاده نظام و نقاشی و نجاری به عرض همایون رسانیدند. اهل کارخانجات نیز هر یک صنایع خود را از لحاظ نظر مبارک گذرانیده و از این معنی خاطر خدیوانه زیاده از حد مشعوف و خرسند گشته، نسبت به رؤسا و معلمین رأفت و عطوفت ملوکانه فرمودند و به سردارکل به لفظ مبارک فرمودند: ما هر کاری را به عهده کفایت اعتضادالسلطنه وزیر علوم محول و واگذار فرمودیم با کمال آراستگی و پیراستگی از عهده انجام آن برآمده، خاصه امور مدرسه و تلگراف و سرباز مهندس که منتهای انتظام و انضباط را دارد و از نیابت خاطر مبارک را کمال خوشوقتی حاصل است. میرزا محرم، خلیفه درس زبان فرانسه نیز قطعاتی چند در تاریخ بنای شمس‌العماره و دروازه ناصری و شهر دارالخلافه ناصره سروده بود، به عرض حضور رسانیده، مطبوع طبع انور افتاد.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۶۱۲)

۱۸ ربیع‌الاول ۱۲۸۵ ۱۹ تیر ۱۳۴۷ ۹ ژوئیه ۱۸۶۸

..... تعیین قبله مسجد چال میدان توسط میرزا عبدالغفار نجم‌الدوله

به گزارش روزنامه دولت علیّه ایران، در محله چال میدان، زمین بایر و بزرگی وجود داشته و امین‌الدوله مصمم می شود تا در آن زمین مسجدی بنا نماید. او تصمیم داشت در این مسجد حجرات متعددی نیز بنا کند تا طلاب علوم دینی در آن حجرات ساکن و به تحصیل علم مشغول باشند. به این دلیل از میرزا عبدالغفار، معلم هندسه دارالفنون خواستند تا قبله مسجد را مشخص نماید. پس از این کار، ساخت مسجد با هزینه بیشتر از ۲۰ هزار تومان آغاز شد.

(روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۶۲۰)

۲ ذی‌قعدة ۱۲۸۶ ۱۴ بهمن ۱۲۴۸ ۳ فوریه ۱۸۷۰

..... واگذاری وظایف وزیر علوم به طور موقت به جهت سفر وزیر به گیلان

چون مقرر شد که اعتضادالسلطنه، وزیر علوم در سفر شاه به گیلان در رکاب شاه باشد معزی‌الیه امورات متعلقه خود را به مخبرالدوله علی‌قلی‌خان سرتیپ اول و رئیس کل تلگراف ممالک محروسه ایران جعفرقلی‌خان، رئیس مدرسه دارالفنون و میرزا اسدالله‌خان نائب اول وزارت علوم و شاه‌مراد میرزا رئیس دارالطباعة دولتی واگذار نموده است. (روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۶۳۹)

۲۶ محرم ۱۲۸۷ ۸ اردیبهشت ۱۲۴۹ ۲۸ آوریل ۱۸۷۰

..... گزارش تهیه نقشه جدید تهران

طی گزارشی در روزنامه دولت علیّه ایران آمده است: نقشه جدید اراضی دارالخلافه ناصره که جعفرقلی‌خان رئیس مدرسه دارالفنون و میرزا عبدالغفار معلم کل علوم ریاضی با ۲۰ نفر از مهندسين قریب ۸ ماه مشغول تهیه آن بودند، در نهایت خوبی و بی‌عیب کشیده و آماده شد. این نقشه توسط اعتضادالسلطنه وزیر علوم به حضور شاه برده شد. شاه پس از تأیید نقشه، مبلغ ۳۰۰۰ تومان انعام به مجریان آن داد. (روزنامه دولت علیّه ایران، نمره ۶۴۱)

۲۹ محرم ۱۲۸۸ ۳۱ فروردین ۱۲۵۰ ۲۰ آوریل ۱۸۷۱

..... ملبوس شدن هر دسته از معلمین و دانش‌آموزان دارالفنون به لباس مخصوص

طبق دستور ناصرالدین‌شاه از این پس مقرر گردید دانش‌آموزان و معلمین دارالفنون بایستی به مناسبت هر علم و صنعتی که دارند لباس مخصوص بپوشند به نحوی که بتوان از طریق لباس آنها را از یکدیگر تمیز داد. (روزنامه ایران، نمره ششم)

۱ ذی‌قعدة ۱۲۸۸ ۲۲ دی ۱۲۵۰ ۱۲ ژانویه ۱۸۷۲

..... تشکیل کلاس‌های مجانی در جنب دارالفنون

به موجب اطلاعیه رئیس دارالفنون از ابتدای ذی‌قعدة مجالس درسی همه روز به جز روزهای جمعه در جنب دارالفنون برای استفاده عموم بدون پرداخت هیچ هزینه‌ای دایر خواهد بود. علاقمندان جهت ثبت‌نام بایستی به ناظم دارالفنون مراجعه نمایند. (روزنامه ایران، نمره ۶۲)

۵ ذیحجه ۱۲۹۰ ۹ بهمن ۱۲۵۲ ۲۴ ژانویه ۱۸۷۴

تعیین میرزا عبدالغفار به منصب منجم‌باشی‌گری

روزنامه ایران، در این تاریخ گزارشی دارد از انتصاب میرزا عبدالغفار منجم و معلم هندسه و ریاضیات مدرسه دارالفنون به سمت منجم‌باشی‌گری از سوی ناصرالدین‌شاه (روزنامه ایران، نمره ۲۰۵)

۲ محرم ۱۲۹۲ ۱۹ بهمن ۱۲۵۳ ۸ فوریه ۱۸۷۵

حضور شاه به مدرسه دارالفنون جهت اعطای نشان و مواجب در حضور وزرا و بزرگان کشوری

روز پنجشنبه ۱۲ ذیحجه اعلیحضرت همایون جهت اعطای نشان و مواجب و انعام به مدرسه دارالفنون تشریف‌فرما شده که جناب مستوفی‌الممالک و جناب سپهسالار به حضور باهرالنور شرفیاب شدند. پس از آن نواب والا اعتضادالسلطنه وزیر علوم به دست خود نشان را با فرمان اعلیحضرت و مواجب و خلعت یکان یکان را رسانیدند. (روزنامه ایران، نمره ۲۴۵)

۸ ذیقعه ۱۲۹۳ ۵ آذر ۱۲۵۵ ۲۵ نوامبر ۱۸۷۶

گرفتن امتحان از پزشکان و دارالخلافه و تأسیس حفظ‌الصحه

طی حکمی، شاه به نایب‌السلطنه حکمران طهران امر کرد تا برای رعایت حال مردم از کلیه پزشکان امتحان گرفته شود و حکمران طهران مجلس حافظ‌الصحه را به ریاست اعتضادالسلطنه به وجود آورد که وظیفه آن مجلس امتحان گرفتن از کلیه پزشکان بود که اگر صلاحیت دارند طبابت کنند و گر نه قبول نشدند در محضر پزشکان بزرگ درس خوانده و یا وارد دارالفنون شوند و معلومات خود را تکمیل کنند و آن گاه طبابت کنند. این کار قرار است در ایالات دیگر به زودی انجام گیرد. (روزنامه ایران، نمره ۳۰۲)

۱۳ ذیحجه ۱۲۹۳ ۱۰ دی ۱۲۵۵ ۳۰ دسامبر ۱۸۷۶

بازدید از مدرسه دارالفنون

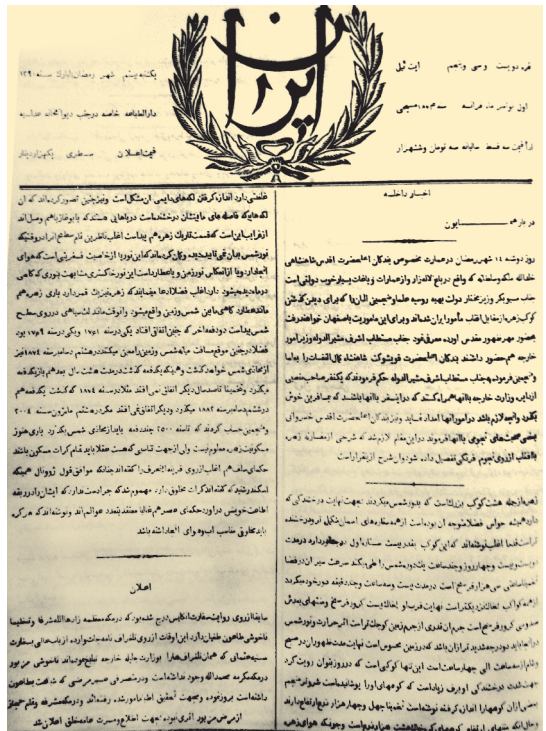
شاه در ابتدا به دواسازخانه رفت و از ادویه‌های ممتاز فرنگی و ایرانی دیدن نمود وضع این دواخانه برای عموم عطاران بسیار مفید است چون دواها را بهتر می‌شناسند. سپس به عکاسخانه رفتند و از معلمین و متعلمین دیدن نمود و آن‌گاه از علم موزیک که تازه در مدرسه تأسیس شده دیدن نمود که شاه را بسیار خوش آمد. شاه در آخر از اعتضادالسلطنه وزیر علوم با هدیه یک خرقه خزپوش و از سایر معلمین با اهدا انعام تشکر نمود. (روزنامه ایران، نمره ۳۰۶)

۹ ربیع الثانی ۱۲۹۴ ۳ اردیبهشت ۱۲۵۶ ۲۳ آوریل ۱۸۷۷

گزارش دربارهٔ معلمان ایرانی و خارجی مدرسهٔ دارالفنون

برای اولین بار از کشور اطریش معلم دعوت شد و بعدها معلمین ایرانی، فرانسوی، انگلیسی، ایتالیایی، دانمارکی و آلمانی (پروسی) در مدرسه به تدریس پرداختند. اغلب معلمین در حال حاضر ایرانی هستند که یا در خارج تحصیل کرده‌اند و یا در همین مدرسه تعلیم یافته‌اند. علوم دارالفنون عبارتند از: طب، فیزیک، شیمی، هندسه، نقاشی، علم پیاده نظام، توپخانه و غیره. اسامی معلمین ایرانی نیز به این قرار است: میرزا ابوالقاسم حکیم‌باشی، طب ایرانی. میرزا عبدالغفار نجم‌الملک، معلم کل علوم ریاضی. میرزا کاظم، معلم علوم فیزیک و شیمی. میرزا علی اکبر نقاش‌باشی، معلم علم نقاشی. ملا اسدالله، معلم عربی و فارسی. معلمین فرنگی دارالفنون: میرزا رضاخان مسیو ریشار، معلم زبان فرانسه. مسیو پروسکی، معلم زبان فرانسه و جغرافی. مسیو کلا، معلم زبان انگلیسی. مادروس خان، معلم زبان روسی. مسیو وویله، معلم علم معدن. مسیو لسوی دانمارکی، معلم پیاده نظام. مسیو لر، معلم علم و عمل موزیک.

(روزنامهٔ ایران، نمرهٔ ۳۱۸)

۱۸ ذیقعدہ ۱۲۹۵ ۲۲ آبان ۱۲۵۷ ۱۳ نوامبر ۱۸۷۸

احداث حیاط مخصوص جهت تمرین موزیک در جنب مدرسهٔ دارالفنون

به دستور شاه در جنب مدرسهٔ دارالفنون حیاطی مخصوص و ممتاز جهت تمرین موزیک ساخته می‌شود که در آن معلمین موسیقی دان تربیت شوند.

(روزنامهٔ ایران، نمرهٔ ۳۷۰)

۲۸ رجب ۱۲۹۶ ۲۷ تیر ۱۲۵۸ ۱۸ ژوئیه ۱۸۷۹

وقوع کسوف (خورشیدگرفتگی) در تهران

به گزارش روزنامهٔ ایران، بنا بر اعلام قبلی میرزا عبدالغفار نجم‌الملک، معلم کل علوم ریاضی روز ۲۸ ماه رجب کسوف به وقوع پیوست و بعضی از دانشمندان با دوربین صحت گفتهٔ او را تصدیق کردند.

(روزنامهٔ ایران، نمرهٔ ۳۹۲)

۱۷ ذیحجه ۱۲۹۶ ۱۱ آذر ۱۲۵۸ ۲ دسامبر ۱۸۷۹

..... بازدید شاه از مدرسه دارالفنون

در این روز شاه به اتفاق ملازمین از مدرسه دارالفنون بازدید به عمل آورده و از نزدیک با مسائل مدرسه آشنا شدند و از نحوه تعلیم شاگردان نظام مدرسه زیر نظر صاحب‌منصبان تریشی اطلاع نمودند. وی سپس از حیاط جدیدالبنای که مخصوص موسیقی می‌باشد، بازدید به عمل آورده و شاگردان علم موسیقی به نواختن موسیقی پرداختند.

(روزنامه ایران، نمره ۴۰۳)

۱۸ صفر ۱۳۰۱ ۲۸ آذر ۱۲۶۲ ۱۹ دسامبر ۱۸۸۳

..... بازدید از مدرسه دارالفنون و تلگرافخانه جدیدالاحداث

شاه از مدرسه دارالفنون و تلگرافخانه جدیدالاحداث جنب آن بازدید کرد. به هنگام بازدید از مدرسه دارالفنون مخبرالدوله، وزیر علوم و معادن و تلگراف و جعفرقلی خان، رییس مدرسه و سایر صاحب‌منصبان و رؤسای مدرسه با لباس رسمی و نیز شاگردان و اساتید با کمال نظم در مقابل مدرسه حاضر بودند. شاه در این بازدید ضمن سرکشی از حجره‌ها و اطاق‌ها هر یک از شاگردان را مورد تفقد قرارداد. در این بازدید مخبرالدوله بعضی از تألیفات جدیدی را که در این چند ماه تألیف شده بود به شاه نشان داد. شاه از مخبرالدوله به پاس زحماتش قدردانی کرد. سپس به ساختمان جدیدالاحداث تلگرافخانه رفت و پس از بازدید آن به مقر سلطنت برگشت.

(روزنامه ایران، نمره ۵۳۳)

۱۸ محرم ۱۳۰۲ ۱۷ آبان ۱۲۶۳ ۷ نوامبر ۱۸۸۴

..... ملقب‌شدن جعفرقلی خان رییس مدرسه دارالفنون به لقب نیرالملکی توسط شاه

چون مراقب علم و دانش و حسن کفایت و مراقبت جعفرقلی خان سرتیپ اول و رییس مدرسه دارالفنون همواره مورد توجه شاه بوده است، لذا مورد مرحمت ملوکانه قرار گرفت و به لقب نیرالملکی سرفراز گردید.

(روزنامه ایران، نمره ۵۵۷)

۳ ربیع‌الثانی ۱۳۰۵ ۲۷ آذر ۱۲۶۶ ۱۸ دسامبر ۱۸۸۷

..... حضور اعلیحضرت در مدرسه دارالفنون در جلسه امتحان دانش‌آموختگان آن مرکز

اعلیحضرت اقدس هنگام ظهر برای انعقاد سلام امتحان دارالفنون که قبلاً مقدمات آن را آماده کرده بودند روان شد. مخبرالدوله، وزیر علوم و تجارت او را بر وجه احسن خوشامد گفت. نایب‌السلطنه امیرکبیر، امین‌السلطان وزیراعظم، امین‌الدوله، رئیس دارالشورای کبری و جمعی دیگر از وزرا و امرای عظام نیز حضور داشتند.

(روزنامه ایران، نمره ۶۴۵)

منابع

۱. براون، ادوارد، تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران در دوره مشروطیت، ترجمه رضا صالح زاده، تهران: کانون معرفت، ۱۳۴۱.
۲. روزنامه ایران، تهران: دوره کامل، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۴.
۳. روزنامه وقایع اتفاقیه، تهران: دوره کامل، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و مرکز مطالعات تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۳.
۴. عبدالله مستوفی، شرح زندگانی من، تاریخ اجتماعی و اداری دوره قاجاریه، تهران: انتشارات زوار، ۱۳۶۰.
۵. فریدون آدمیت، اندیشه ترقی و حکومت قانون عصر سپهسالار، تهران: انتشارات خوارزمی، ۱۳۵۶.
۶. قائم مقام فراهانی، میرزاعیسی، احکام الجهاد و اسباب الرشاد، تصحیح و مقدمه تاریخی، غلامحسین زرگری نژاد، تهران: نشر بقعه، ۱۳۸۰.
۷. مجتبی مینوی، «ولین کاروان معرفت»، تاریخ و فرهنگ، تهران: انتشارات خوارزمی، ۱۳۵۶.
۸. محیط طباطبایی، محمد، تاریخ تحلیلی مطبوعات ایران، مؤسسه انتشارات بعثت، بی جا، ۱۳۶۶.
۹. میرزا محمودخان احتشام السلطنه، خاطرات احتشام السلطنه، به کوشش سید محمدمهدی موسوی، تهران: انتشارات زوار، ۱۳۶۷.

پی نوشت‌ها

۱. نگاه کنید به: قائم مقام فراهانی، میرزاعیسی، احکام الجهاد و اسباب الرشاد، تصحیح و مقدمه تاریخی، غلامحسین زرگری نژاد، تهران: نشر بقعه، ۱۳۸۰.
۲. بنگرید به: مجتبی مینوی، «ولین کاروان معرفت»، تاریخ و فرهنگ، تهران: انتشارات خوارزمی، ۱۳۵۶، ص ۳۸.
۳. میرزا محمودخان احتشام السلطنه، خاطرات احتشام السلطنه، به کوشش سید محمدمهدی موسوی، تهران: انتشارات زوار، ۱۳۶۷، ص ۳۱۵.
۴. عبدالله مستوفی، شرح زندگانی من، تاریخ اجتماعی و اداری دوره قاجاریه، تهران: انتشارات زوار، ۱۳۶۰، جلد اول، ص ۷۰.
۵. فریدون آدمیت، اندیشه ترقی و حکومت قانون عصر سپهسالار، تهران: انتشارات خوارزمی، ۱۳۵۶، ص ۱۶.
۶. اینان عبارت بودند از: مسیو بارون دی گومنس، معلم پیاده نظام، مسیو نمبرو، معلم سواره نظام، مسیو آگوست کرشیش، معلم توپخانه، مسیو دکتر پولاک، معلم اطبا و جراحان. مسیو زاتی، معلم مهندسی و ریاضیات، مسیو چارنوتا، معلم معدن، مسیو کوگانی، معلم سواره، مسیو فوکنی، معلم داروسازی. این گروه از معلمین دو روز پس از عزل امیرکبیر وارد ایران شدند. روزنامه وقایع اتفاقیه، جلد اول، نمرة ۴۲، ص ۲۱۸-۲۱۷ و ۲۲۴.
۷. روزنامه وقایع اتفاقیه، تهران: دوره کامل، کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران و مرکز مطالعات تحقیقات رسانه‌ها، ۱۳۷۳، جلد اول، نمرة ۴۳، ص ۲۲۴ و نمرة ۴۸، ص ۲۵۳.
۸. در سال ۱۲۶۷ هجری و پس از آنکه میرزا تقی خان امیرکبیر در اندیشه نوسازی سیاسی و فرهنگی ایران، اصلاحات خود را آغاز کرد، انتشار روزنامه در صدر برنامه‌های او قرار گرفت. اولین شماره روزنامه وقایع اتفاقیه در ۵ ربیع الثانی ۱۲۶۷ قمری انتشار یافت و به این ترتیب، روزنامه و روزنامه‌نگاری به معنای جدی و واقعی آن (البته با در نظر گرفتن تلاش اولیه و ناموفق میرزا صالح شیرازی) در ایران آغاز شد.
۹. روزنامه وقایع اتفاقیه، جلد اول، نمرة ۵۲، ص ۲۷۷.
۱۰. در ۵ صفر ۱۲۷۷ هجری با دستور ناصرالدین شاه، نام روزنامه وقایع اتفاقیه به روزنامه دولت علیّه ایران تغییر یافت. این روزنامه از این سال تا ۱۲۸۳ با همین نام منتشر شد. نگاه کنید به: محیط طباطبایی، محمد، تاریخ تحلیلی مطبوعات ایران، مؤسسه انتشارات بعثت، بی جا، ۱۳۶۶، ص ۲۷.
۱۱. در سال ۱۲۸۸ قمری، روزنامه ایران جایگزین روزنامه دولت علیّه ایران شد. با آغاز انتشار این نشریه باید گفت که عصر تجدید ثبات روزنامه‌های دولتی در ایران آغاز گشت. این روزنامه که اولین شماره‌اش در ۱۱ محرم ۱۲۸۸ به طبع رسید، انتشار خود را تا سال ۱۳۲۱ هجری و برای مدت ۳۳ سال که خود دوره‌ای طولانی و نمایشگر ثبات روزنامه است، ادامه داد. روزنامه ایران، سال اول، شماره ۱، ص ۱۰۱. ادوارد براون، تاریخ مطبوعات و ادبیات ایران در دوره مشروطیت، جلد دوم، ص ۲۴۴.
۱۲. منظور میرزا آقاخان نوری است.
۱۳. اسامی معلمین همانگونه است که در روزنامه آمده.
۱۴. همان کلنل.
۱۵. منظور این است که: رگ تنگ‌شده را به اندازه سه انگشت پیوست باز کرده و پیه یا همان لخته یا چرک بیرون آورده شد و مریض شفا یافت.
۱۶. یک دست لباس ترمه عالی و ممتاز مزین به آستر پوست خنزیر. بطانه یعنی آستر.
۱۷. منظور از روزنامه همان گزارش روزانه است.
۱۸. میرزا محمودخان مشاورالملک.